

УДК 343.982.4

Яна Володимирівна Ткаченко,

*завідувач сектору почеркознавчих досліджень,
технічного дослідження документів та обліку відділу
криміналістичних видів досліджень Харківського
науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України;*

Євгеній Борисович Іванко,

*головний судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень,
технічного дослідження документів та обліку відділу
криміналістичних видів досліджень Харківського
науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України*

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАХИСТУ, ВИДИ Й ОЗНАКИ ПІДРОБКИ ПАСПОРТА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ НА ПАПЕРОВІЙ ОСНОВІ

Розвиток різних форм власності і ринкових відносин в Україні спричинили значне зростання документообігу. В той же час, розвиток науково-технічного прогресу відкрив унікальні способи виготовлення документів і їх реквізитів, у тому числі в злочинних цілях. Об'єктом злочинних посягань все частіш виступає паспорт громадянина України на паперовій основі (далі - паспорт), оскільки зазначений документ використовується майже у всіх сферах людської діяльності. Ці обставини вказують на той факт, що виявлення ознак підробки паспорта є актуальним на теперішній час питанням.

Паспорт являє собою зшити нитками обрізну книжечку розміром 88х125 мм, що складається з обкладинки і 16 сторінок. Усі сторінки пронумеровані і на кожній з них зображено Державний герб України і перфоровано серію та номер паспорта. У верхній частині лицьового боку обкладинки зроблено напис "Україна", нижче - зображення Державного герба України, під ним - напис "Паспорт". На внутрішньому лівому боці обкладинки у центрі - зображення

Державного прапора України, нижче - напис "Паспорт громадянина України". На першу і другу сторінки паспорта заносяться прізвище, ім'я та по батькові, дата і місце народження. На першій сторінці також вклеюється фотокартка і відводиться місце для підпису його власника. На другу сторінку заносяться відомості про стать, дату видачі та орган, що видав паспорт, ставиться підпис посадової особи, відповідальної за його видачу. Записи засвідчуються мастичною печаткою, а фотокартка - випуклою сухою печаткою. Перша сторінка або перший аркуш після внесення до них відповідних записів та вклеювання фотокартки можуть бути заклеєні плівкою. У разі заклеювання плівкою усього аркуша записи та фотокартка печатками не засвідчуються. Третя, четверта, п'ята і шоста сторінки призначені для фотокарток, додатково вклеєних до паспорта, а сьома, восьма і дев'ята - для особливих відміток. На десятій сторінці робляться відмітки про сімейний стан власника паспорта, з одинадцятої по шістнадцяту - про реєстрацію постійного місця проживання громадянина. На прохання громадянина до паспорта може бути внесено (сьома, восьма і дев'ята сторінки) на підставі відповідних документів дані про дітей, групу крові і резус-фактор. До паспорта при досягненні громадянином 25 і 45 річного віку вклеюються нові фотокартки, що відповідають його вікові. [1-3].

Державою встановлений комплекс захисних елементів, внесених у паспорт при його виготовленні з метою запобігання фальсифікацій і полегшення діагностики підробок.

Можна виділити три види захисту паспорта:

- технологічний захист (склад паперу, розміри документу, водяні знаки, захисні нитки, компонентні сполуки паперу і фарб, тощо);
- поліграфічний захист (види друку, мікродрук, приховані зображення, графічні елементи, фонові сітки, тощо);
- фізико-хімічний захист (люмінесцентні речовини, тощо).

До основних захисних елементів паспорту України відносяться: мікродрук, який розташований по периметру зображення малого Державного Герба України, що наявний на кожній сторінці паспорта; водяні знаки, які складаються з постійно повторюваних написів «УКРАЇНА», що розміщені у товщі паперу по всій площині аркуша та видимі тільки у прохідних променях; захисні волокна, які розміщені хаотично по всій площині аркушів паспорту (червоні – видимі, а сині і жовті – видимі під дією

ультрафіолетового випромінювання); перфорація серійного номеру, у верхній частині кожної сторінки паспорта, який складається з двох літер та шести цифр; прошивка аркушів, розташована в середині паспорта та виконана одинарною ниткою жовтого кольору, яка люмінесцює в ультрафіолетових променях; люмінесцентні елементи (зображення Малого Герба України на кожній із сторінок паспорта, напис: «Україна» на останній його сторінці, а також квадратики з цифрою всередині, становляться видимі тільки при спостереженні в ультрафіолетових променях); рельєфний відбиток печатки (проставляється у правому верхньому куті фотокартки таким чином, щоб одна частина відбитку була на фотокартці, а інша – на аркуші, відбиток печатки випуклий з боку фотокартки та увігнутий з протилежного боку аркуша). [1-3].

У процесі розслідування злочинів, судового розгляду за кримінальними і цивільним справами нерідко доводиться мати справу з документами, що піддаються частковій і повній підробці. Часткова підробка документа полягає у зміні його первинного змісту. Розрізняють способи часткової підробки: дописка, підчистка, змивання, травлення, заміна частини документа, переклеювання фото. Будь-яку зміну, внесену в документ, злочинець прагне зробити непомітно, замаскувати.

Ознаки часткової підробки документів

Ознаки дописки: відсутність логічного зв'язку між реквізитами документа; збільшені або зменшені інтервали між словами і буквами; викривлення ліній рядків і наявність скорочень у тексті; відмінність кольору і відтінків барвника записів; відмінність структури штрихів.

Ознаки підчистки: розволокнення і втрата глянцевої; зменшення щільності паперу; пошкодження ліній захисної сітки; наявність часток барвника, що не належать штрихам тексту, який читається; втиснені незабарвлені штрихи; розплив барвника штрихів.

Ознаки травлення (змивання): покоробленість, шорсткість, втрата глянцевої паперу; розпливи барвника у штрихах нових записів; слабо видимі штрихи первісного тексту; наявність пофарбованого канту на межі зони дії хімічного препарату; проникнення барвника штрихів тексту на зворотну сторону паперу; зміна кольору паперу і кольорів штрихів захисної сітки; зниження еластичності паперу в зоні дії препарату.

Ознаки повної заміни фото: відсутність відбитка печатки на фотокартці; невідповідність частин відбитка печатки на фотокартці та прилеглих до неї ділянок бланка, за їх взаємним розміщенням, розміром радіусу печатки, змістом тексту, розміром та конфігурацією знаків, їх розміщенням тощо; проколи від ніжки циркуля (якщо ободки наносилися з його допомогою); пошкодження поверхневого шару паперу біля фото і під ним, або його відсутність; покоробленість паперу, розплив штрихів, ореоли тощо, сторінки, на якій вміщено фотознімок; перекривання фотознімком тексту; невідповідність штрихів рельєфного відбитка на фотокартці і бланка за характером, розмірами і конфігурацією.

Ознаки часткової заміни фото: наскрізна лінія розрізу; невідповідність змонтованих частин за зображеннями, наявними на них, і за якістю цих зображень; пошкодження поверхневого шару паперу на ділянках бланка, що прилягають до фотознімка.

Способи і ознаки повної підробки паспорта

До способів повного підроблення документів із засобами захисту належать такі: з використанням комп'ютерної та копіювально-розмножувальної техніки; з використанням способів поліграфічного друку; з використанням інших способів отримання зображення (графічний або мальований, фотографічний).

Частіше паспорти підробляють за допомогою комп'ютерної та копіювально-розмножувальної техніки, оскільки вони швидко відтворюють необхідні зображення, не потребують особливих затрат і технологічних знань. Серед загальних ознак, за допомогою яких можна виявити підроблення із використанням знакосинтезуючих пристроїв оргтехніки, слід назвати такі: спрощення малюнку захисної сітки; нечітке зображення; зниження контрасту зображень; низька якість мікродруку; забруднення пробільних елементів; відсутність або імітація елементів захисту тощо.

Підроблення з використанням способів поліграфічного друку є найскладнішим, оскільки полягає у виготовленні друкарських форм з метою отримання малюнку захисної сітки, типографського шрифту та інших зображень, максимально наближених до оригіналу. Підроблення бланків документів із використанням способів поліграфічного друку - найрізноманітніші, але в експертній практиці трапляються такі: з набору типографського шрифту; з підроблених форм високого друку, виготовлених вручну шляхом

гравіювання на металі, оргсклі, гумі; з форм високого друку, виготовлених фотомеханічним шляхом (фотоцинкографія); з форм плоского друку, отриманих в результаті фотохімічної обробки; способом електрографії; малювання.

Відтворення спеціальних засобів захисту паспортів потребує відповідних знань та технічного обладнання, яке часто відсутнє у підроблювачів, тому вони імітують їх спрощеними способами, використовують звичайний папір та технічні засоби нанесення зображення, фарби, клеї та нитки. Наприклад, відтворення ліній захисної сітки може мати вигляд звивистих або прямих ліній, що значно різниться від оригіналу, також досить складним є відтворення неперервного переходу жовтого кольору в голубий і навпаки. Відтворені імітовані волокна можуть мати ідентичне розташування на кожному із сторінок паспорта, на відміну від їх хаотичного розміщення у справжньому бланку. Кваліфіковане підроблення бланків паспортів характеризується і імітацією водяних знаків. Повне відтворення паспорта потребує й підроблення серійного номеру, в таких серійних номерах будуть спостерігатися ознаки: нерівна лінія рядка; нерівна відстань між отворами; різний діаметр отворів; невідповідність стандартному шрифту букв та цифр тощо. При саморобному кріпленні паспортної книжечки трапляються ознаки: різний крок стібків; наявність зайвих отворів; різний діаметр отворів; часткова люмінесценція ниток під дією УФ променів або її відсутність.

Вирішити питання, чи має місце факт повного або часткового підроблення паспорта громадянина України, може судовий експерт у рамках проведення судової технічної експертизи документів.

На вирішення судової технічної експертизи паспорта можуть бути поставлені такі запитання: Чи відповідає бланк наданого паспорта громадянина України бланкам аналогічних документів, які знаходяться в офіційному обігу країни виробника – України; якщо ні, то яким способом він виготовлений? Чи вносились зміни первинного змісту у рукописні записи на сторінках №№... наданого на дослідження паспорта громадянина України; якщо вносились, то яким чином і який зміст первинних записів? Чи були замінені фотокартки на сторінках №№... паспорта громадянина України? Яким способом нанесено відбиток штампу, який міститься на сторінці №... паспорта громадянина України?

Список бібліографічних посилань

1. Довідково-інформаційна система «Frontline Documents System» : версія 5.0.6.101 ; FDS Forensic версія 5.0.6.21.

2. Патик Л. Л. Техніко-криміналістичне дослідження підробленого паспорта громадянина України : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2013. 142 с.

3. Про затвердження Положення про паспорт громадянина України : Постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2503-12> (дата звернення: 21.04.2020).

Одержано 23.04.2020



УДК 343.2

Іван Андрійович Токар,

*курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Володимир Вікторович Шаблистий,

доктор юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СПІВУЧАСНИКІВ ЗЛОЧИНУ

Підстава кримінальної відповідальності співучасників злочину завжди залишалася актуальним предметом дискусій вітчизняних юристів та науковців. Найбільш розповсюдженою точкою зору з приводу підстави кримінальної відповідальності співучасників є склад злочину, як і в злочинах, вчинених одною особою. Склад злочину обов'язково повинен бути передбачений Кримінальним кодексом України. Проте, цілком порівнювати підставу кримінальної відповідальності за злочини в співучасті та за злочини вчинені одноособово ми вважаємо недоречним через те, що, як в одному так і в іншому випадку є своя специфіка підстав кримінальної відповідальності.

Застосування системного підходу до вирішення даного спірного питання зумовило виникнення поняття «загальний склад злочину». Як вважає М.С. Таганцев, то основною ознакою співучасті